

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani 18. aprila 1883.

Obseg: Nekaj o sadjereji za spomladanski čas. — Sadno drevo in normalna starost njegova v posameznih plemenih, njega glavni deli in njihovo delovanje. (Dalje.) — Odgovor na vprašanje v zadnjemu listu „Novic“. — Gospodarske novice. — Starorimska malta. — Opomin vinorejcem. — Spomini na veliko slavjansko romanje v Rim leta 1881. (Dalje.) — Govor poslanca Hausnerja v 271. seji zbornice poslancev 28. februarja o proračunski razpravi. (Dal.) — Kratkočasnica iz državnega zbora. — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.**Nekaj o sadjereji za spomladanski čas.**

Vsak kmetovalec, kateri na prihodnost misli in ki se trudi prihodke svojega zemljišĉa pomnoŹiti brez ozira na to, ali se uŹe njemu samemu ali pa potomcem njegovim obeta sad takega truda, prizadeva si zdaj v spomladnem času skrbeti za sadno drevje. Ne bo tedaj odveĉ ponoviti tudi na tem mestu nekaj splošnih naukov za sadjerejo.

Kaj se tedaj priporoĉa pri starejem drevju?

Kakor je ĉloveku, Źivini potrebna in koristna snaŹnost, enako sluŹi tudi drevju. Ne zamudi tedaj vsako leto pri sadnem drevju osnaŹiti deblo in veje stare grapeve koŹe, pod katero se skriva in redi vsakovrsten mrĉes, ostrgati dalje mah, med katerim je drevesu posebno škodljiv rumenkasti ali pa sivi, vedno bolj in bolj se Źirjoĉi mah.

Dalje glej, da se odŹagajo vse suhe ali na pol suhe, pa tudi zdrave veje, ako so pregoste, in enako tudi iz debela ali debelih vej rastoĉe vodene mladike.

Ako stareje drevo peša, prepriĉaj se, od kod to izvira; ako bi bila tla, na katerih rasto, premokra, glej, da odpelješ preobilo mokroto; ako ga objeda mrĉes na koreninah, okoplji jih, skušaj mrĉes pokonĉati in primešaj med prst tu in tam kotrana ali drugih neškodljivih smrdljivih reĉi, katerih se mrĉes mnogokrat vsaj ogiblje; ako miši pokonĉavajo korenine, zopet opraviš nekaj s kotranom, ali pa natakni po luknjah cunj namoĉenih v petroleji in Źe pomazanih z voŹenkom.

Ako drevo peša zarad premale rodovitnosti prsti, iz katere si išĉe po koreninah ŹiveŹa, obŹagaj drevesu veje bolj, kakor pri navadnem snaŹenji, okoplji vso okolico drevesa, napelji tje razgnojene prsti, posebno prsti razgnojene mešanice, komposta, polivaj ob deŹji razkopano prst z gnojnico, kateri je primešane zadosti vode, in ako treba, napravi krog drevesa s kolom primerno Źtevilo lukenj ter nalij po njih gnojniĉne mešanice. Varuj pa se rabiti pri tem moĉnega gnoja ali moĉne gnojnice, in pa to celo ob času suše, bodi-si zimski, bodi-si poletni čas.

Ako ti sad starejega drevesa ne ugaja ali drevo sicer lepo rastoĉe ni rodovitno, zna se priporoĉiti, da tudi nekaj bolj priletno drevo poŹlahniš s cepiĉem bolj primerne rodovitne vrste. Toda ravnanje pri takem cepljenji mora biti nekaj drugaĉno, kakor pri mladem drevescu. Cepiti se ne sme na premoĉne, prestare veje, tudi se mora drevesu pustiti dosti družih vej, da preveĉ ne oslabi, ampak najbolj se obnese tako cepljenje, ako se drevo tako rekoĉ skrivaj in polagoma spravi v Źlahneje pleme; potem pa, ko se je cepiĉ prijel, se drugo naslednja leta poŹlahneni del ali poŹlahneni deli polagoma speljavajo v glavne veje, memo tega, ko se ob enem nepoŹlahnene veje tudi polagoma zatirajo.

Znano je, da si sadjerejci s takim poŹlahnovanjem igrajo in tako na eno deblo vcepijo veliko Źtevilo razliĉnih sorodnih vrst sadja. Pa to je le igraĉa, so poskuŹnje; pomenljivo pa je za sadjerejca, ako po tej poti prerodi drevo iz malovredne vrste v dragoceno vrsto, ali si izredi iz nerodovitnega drevesa bogato-rodovitno.

Ni treba dostavljati, da vse natanĉnosti pripravljanja in pazljivost pri poŹlahnovanji, katere v to pripomorejo, da se spodletí, enako in Źe bolj veljajo pri poŹlahnovanji starejih dreves, kakor pa pri mladih, ker v tej zadevi sta si ĉlovek in drevo zelo podobna; kakor otroka laglje obrneš na pravo dobro pot, ga laglje odvadiš grdih, pa Źe ne zastarelih razvad, ravno tako boŹ laglje poŹlahnil mladega Źivo rastoĉega divjaka v Źlahno hruško, v Źlahno jablano, tako ti bo Źe mogoĉe drevescu zravnati na vse vetre zveŹeno deblice, ko se nasproti v prvem sluĉaji enako poŹlahnenje pri starem drevesu teŹje posreĉi, o zravnaji pa celo ni veĉ govora.

Gledé snaŹenja sadnega drevja ne smemo na tem mestu zgreŹiti dostavka, da se drevje enako obvaruje starikaste koŹe, škodljivega mahu, razliĉnega mrĉesa, pa tudi poŹkodovanja po divjaŹĉini, ako se, toda boljŹe v jeseni, po vsem debelu dobro namaŹe z vodeno mešanico apna in ilovice.

Źe kaj veĉ o tem, posebno o varstvu zoper razliĉne rane in bolezni pri sadnem drevju drugo pot.

Dokler pa niso poznavali glavne hrane rastlin ter so mislili, da rastline vso potrebno hrano samo iz sprstenine (humusa) dobivajo, si niso mogli raztolmačiti njegove glavne koristi. Ker pa mavec iz apna in žvepla obstoji, sta njegova obstojna dela glavna hrana nekaterih rastlin, kakor: detelj, graha, leče in grahovice itd.

Razun tega detelja dobiva s pomočjo mavca še drugo hrano, ki je poprej nima, namreč amonijaka ali ščipavca. Mavec, ki se drži perja ali pa leži na zemlji, srka amonijak iz zraka, ker se njegova žveplena kislina lahko s tem v nehlapljivo, v vodi lahko raztopljivo sol, namreč v žvepleno-kisli amonijak spoji, ali, kakor pravi rajnki Vrtovec, „szlahta“.

Ako hočemo, da gipsanje naglo koristi, moramo gipsati spomladi, kedar je detelja kakih 4 do 5 palcev dolga, namreč, da dobro zemljo pokrije pa da je tudi vlažno, deževno vreme, samo ne preveč, da dež gipsa s perja ne izpere, — in ker je v tem času tudi ona najboljša sočna in pernata ter na ta način lahko pije hrano; pri drugi košnji gipsanje veliko manje koristi, ker ravno detelja ni več tako pernata in sočnata ter zavoljo tega ne more več tako uspešno vpijati.

Tudi moremo precej pri setvi gipsati, samo paziti moramo, da njiva uže sama na sebi ni dosti močna, posebno o vlažnih letinah, ker nam detelja lahko ječmen ali pa oves preraste in tako dobroto deloma vničiti zamore; drugače je pa zgodnje gipsanje posebno pri ilovnih zemljah jako priporočljivo.

Močno gipsanje ne deluje samo dobro na deteljo, ampak tudi na dotično žito (pšenico), ki za njo pride v kolobaru. Ali preveč vendar ne smemo gipsati, ker premočno gipsanje provzrokuje lahko pri goveji živini napenjanje, pri konjih pa koliko (Windkolik). Zadosti je na hektar 3—4 met. cent. (7—8 centov); ako pa gipsamo vsako leto, je tudi polovica popolnem dovolj.

Ako tedaj kvintal, to je, metrični cent gipsa velja 1 gold. 40 kr. in da ga na pr. 2 met. centa po hektaru porabimo, znaša to 2 gold. 80 kr., in vzemimo, da trebamo za to delo 2 delavca po 80 kr., kar zopet znaša 1 gold. 60 kr., skupno tedaj 4 gold. 40 kr., pa po hektaru gotovo dobimo 15 do 20 met. cent. več detelje, kakor pa brez gipsa. Ako računamo met. cent po 2 gld. najmanj, znaša to 30 do 40 gold. Ako stroške od dohodkov odbijemo, imamo dobička od 30 do 35 gold. po hektaru. To bi bilo namreč v najslabšem slučaju.

Kmetijska družba kranjska in njen glavni odbor.

(Dalje.)

Letnika 1875. zvezek I. „Naznanil“ obsega razun poročila o izvršitvi sklepov občnega zbora in tekočih opravil poročilo o razdelitvi državnih podpor za razne kmetijske razdelke za leto 1875. in prejšnja leta počeni od leta 1869. ter o društvenih računih in o proračunu za leto 1875.

V poročilu o predlogih družbenih podružnic pa nahajamo sledeče:

Nasvete in želje podružnice metliške:

Naj bi se davki ne iztirjavali tako silno in posebno v onih soseskah ne, kjer je toča hudo škodo naredila.

Ta nasvèt rešil se je po obširni razpravi, katere so se vdeležili poročevalec dr. Poklukar, baron Wurzbach, grof Barbo, dr. Bleiweis, župnik Krčon, L. Robič, O. Detela, profesor Peternel in dr. K. Ahačič s sklepom: Naj se vlada prosi: 1) da po milosti dela s posestniki v oziru iztirjavanja davkov, in prizanaša naj za gospodarstvo potrebnim rečem; 2)

pred rubljenjem naj se prepriča, če se nahaja kaj čez „fundus instructus“, 3) iztirjava naj se po žetvi (kedar je kaj); 4) prepriča naj se čez nekaj let, če je posestnik zastal s plačevanjem po nesreči ali iz zadolženja, in v prvem slučaju naj mu davek odpiše.

Dalje prosi podružnica metliška:

Naj bi družba kmetijska delala na to, da se težave, morebiti mnogokrat nepotrebne o kordonu na meji kranjsko-hrvaški zavoljo goveje kuge, odstranijo, ki so velika nadloga gospodarjem, ki na meji nimajo posestva.

Sklenilo se je, to željo naznaniti c. k. vladi, pa da ni upanja, da bi se moglo izdatno pomagati, dokler je na Hrvaškem goveja kuga.

Nadalje predlaga ravno ta podružnica:

Naj se ne dá nikomur pravica, svinje in konje rezati, ki se ne izpriča, da se je teh del znanstveno izučil.

Ta nasvèt izroči se glavnemu odboru z nalogom, da ga po vrednosti prevdari in stori, kar je v ta namen treba.

Podružnica dalje želi popotnih učiteljev za vinorejo in poljedelstvo.

Ta predlog priporoči se odseku za državne podpore.

Podružnica rateška predlaga:

Naj družba kmetijska skrbi za to, da bodo svilo-rejci svoj pridelek lože prodajali, kakor do zdaj.

Sklene se odboru naložiti, naj vse stori, kar predsednik rateške podružnice priporoča v ta namen.

Sklene se dalje: naj odbor tudi za to skrbi, da se po deželi zasadi več moštnega sadja (tepek itd.).

Podružnica kranjska želi polajšave pri vpeljavi nove mere in vage, kar se reši z ozirom na dotično, uže razglašeno postavo.

Podružnica vipavska predlaga in vtemeljuje vpljavo vinskih mešetarjev. Zbor nalaga glavnemu odboru vse v ta namen potrebno vpljati.

Ravno ta podružnica priporoča, da naj se napravijo tri velike drevesnice: ena na Dolenjskem, ena na Gorenjskem in ena na Notranjskem.

Po nekaterih ugovorih in sklicevanji na vedno se množeče šolske drevesnice izroči se ta predlog glavnemu odboru v pretres in prevdarek.

Dalje sledi poročilo o oskrbovanji družbenega vrta na Poljanah, iz katerega razvidimo, da se je poskušala tam setev novih semen, in to: Saksonska jara rž, Ligovi velikanski oves, in še posebej 34 različnih vrst ovsa; izmed 15 vrst naročenega krompirja, potrdilo se je samo 6 vrst; poskušala se je dalje pisana cvetlična pšenica, cesarska rž.

Potem se v dolgi, 150 toček obsegajoči vrsti naštevajo na kmetijskem vrtu zadnja leta izvršene poskušnje z žiti, podzemljicami, travami, drevjem itd. vsake vrste.

Dalje sledi v „Naznanilih“ kratka zgodovina o ljubljanski učilnici podkovstva in živinozdravstva z ozirom na ravno takrat preteklih 25 let njenega obstanka, so-stavljena po vodji in duši te šole, dr. Jan. Bleiweisu.

(Dalje prihodnjič.)

Nekaj o sadjereji za spomladanski čas.

(Dalje.)

Govorili smo zadnjič, kako ravnati s starimi drevesi posebej. Danes hočemo spregovoriti nekoliko, kako ravnati z ranami po drevji ne gledé na starost. — V tej zadevi imajo sadjerejci, ki rast in življenje opazujejo in vsakovrstne pomočke poskušajo, mnogo sredstev, posebno zanimivi pa so ravno v tej zadevi nauki in skušnje lani umrlega slovečega sadjerejca dr. Lucasa,

kateri sledeče priporoča: Za pokrivanje drevesnih ran priporočajo se: drevesni vosek, drevesno mazilo in kotran.

Drevesni vosek za pokrivanje ran rabi se zdaj z najboljšim vspehom mrzlotekoč, obstoječ iz smole, vinskega cveta (špirita) in nekaj lanenega olja. V ta namen stopí se na žrjavici 1 kilo smrekove smole, nadalje 150 granov = 10 lotov varno ogretega vinskega cveta, ki se potem smoli prilije, in konečno pridene se še dve žlici lanenega olja ali pa nekaj loja. To se vse dobro premeša in ko se ohladi, spravi se v plehaste puške, ki se dobro zapro. Ako se tej mešanici dodá za oreh veliko natrona, postane še bolj voljna.

Drevesna mazila se zdaj, odkar je kotran znan, prav redko rabijo, ker so vse slabeje. Tu in tam se še nahaja raba mešanice tako-le napravljena: vzame se en del frišnega blata od govedi, pol dela apnene šute od zidovja in pol dela lesnega pepela. — Drugi zopet priporočajo za mazilo drevesnih ran poleg enega dela pepela dodati še četrti del telečje dlake.

Kotran od premoga pa je najboljše, najvspešnejše in tudi najceneje mazilo za drevesa tako, da bi ga moral vsak sadjerec zmiraj imeti pri hiši; posebno koristen je kotran pri ranah, ki gredó čez les. — Navadno se kotran rabi mrzel, drevesne rane se pomažejo ž njim, kotran se zaleze v lesne razpoke in srkavnice, zabrani s tem pristop zraka in mokrote, rana se zaraste in drevo je rešeno. — Še bolj kot mazanje z mrzlim kotranom priporoča se mazanje z vročim kotranom, to posebno tam, kjer se je rakova rana ali rana perečega ognja izrezala. Videti je, da vroč kotran zamori vse one male rastlinice ali sokove srkavnice, v katerih še kaj bolezninega tičí. Vspeh kaže, da se nobene drevesne rane ne zaraščajo tako urno in lepo, kakor one, katere so bile pomazane z vročim kotranom. To pa, da se rakove drevesne rane popolnem očistijo vseh bolezninih delov do zadnje pičice, je ravno pogoj ozdravljenja; sicer se rana ponavlja, dokler ni drevo vničeno.

Kako drevje varovati poškodovanja, dalje tudi škodljivih gob in mahu, omenjeno je bilo uže zadnjič, da je najboljše sredstvo, debela in veje namazati z beljenjem, napravljenim iz frišno gašenega apna, kateremu se v ta namen, da dalje drži, primeša nekaj goveje krvi ali pa limaste vode od strojarjev. — Ako pritlokovo drevje zeló nadlegujejo peresne uši in enak mrčes, se priporoči tudi najbolje, drevesa čez in čez naškropiti s takim beljenjem, ker se s tem pokonča tudi zalega mrčesova. — Zoper plesnobo in druge bolezni na perji sadnega drevja, posebno ako se te pokažejo kmalu v poletju, priporoča pa se najbolj žvepljenje, to je, potresanje z žvepleno štupo ali žveplenim cvetom. Da je ta pomoček pri boleznih vinske trte dostikrat edino sredstvo rešiti kaj pridelka, je vinorejcem uže tako znano po velikoletnih boleznih vinske trte.

O belenji naj dostavimo še to, kar smo uže pri drugi priliki omenili, da to varuje drevo poškodovanja po divjašini, ga varuje škodljivih mahov in pomladí kožo.

Kako varovati drevo zmrzline, o tem govorili smo tudi uže ob drugi priliki; ako tukaj še nekaj omenimo o tej zadevi, storimo to z namenom, da tudi zdaj spomladni čas sadjerejci v dveh ozirih mislijo na odvratanje škode po mrazu.

Prvič je gotovo, da je drevo tem bolj občutljivo zoper mraz, kolikor mokrejša ali bolj vlažna so tla, na katerih drevo raste, tedaj je zdaj spomladni čas sadjerejcu prilika dana, preobilno mokroto od drevesa obrati in odpeljavati, ali pa premokro prst sušiti s tem, da ji primeša cestnega blata in družih prst sušičih tvarin.

V drugem oziru imamo spomladi drevesa varovati onega mraza, ki nam pokonča brstje in cvet in s tem ves pridelek. — In kako moremo drevo obraniti takega poškodovanja? — Odgovor je težak, ako govorimo o velikih škodah, prizadetih po nenavadnem vremenu, namreč zgodnji gorkoti in kasnejim mrazom; nekaj pa se pri nekolicem drevju dá zabraniti s tem, da se ob času prezgodnje gorkote rast pri posameznih drevesih zadržuje z nakidavanjem snega vrh drevesovih korenin, s pokrivanjem korenin bodi-si s slamo ali vejami itd. Ako se tako posreči zelenenje in cvetenje drevja zadržati, se s tem more tudi rešiti pozeblina.

(Dalje prihodnjič.)

Sadno drevo in normalna starost njegova

v posameznih plemenih, njega glavni deli in njihovo delovanje.

(Dalje.)

Kakor hitro v pomladi primerno-ugodno vreme in topli dnevi nastanejo, napnó se drevesni popki, začnó po malem poganjati in njihova mala ós ali omenjeni delci: poganjki, cvetje in listje prodere skoz luskinice, ter se oprosti svoje tesne pozimske ječe. Lesni, listni in cvetni popki imajo po naravi na sadnem drevesu svoja gotova mesta (ali prostore) odločena. Tudi hrana, katero ob času svojega razvoja prejemajo, na njihov prihodnji namen izredno in zeló upljiva; kolikor bolj polagoma in kolikor bolj gosta jim ta dohaja, toliko več bode med njimi cvétnih ali sadnih popkov, a kolikor hitreje jim redka, bolj vodena hrana doteka (kakor se to pri terminalnih popkih na enoletnih poganjkih godí), toliko manj se sadnih in toliko več pa lésnih in listnih popkov na sadnem drevju razvije.

Oni drevesni popki, kateri premalo živeža ali hrane dobivajo, ostanejo nepopolno razviti, ne morejo vegetirati in pozneje sami ob sebi odpadejo. Sadno drevó, katero veliko in krepkih lésnih popkov nastavlja in razvija, je zdravo in čilo, ter ima obilo in zadosti moči za čvrsto rast v sebi. Nasproti pa tista sadna drevesa, katera so v prevagovalni in preobilni meri začela cvetne popke nastavljeni in razvijati, uže močno pešajo in se svojemu brzemu poginu in koncu bližajo. Umni sadjerejec mora vedno svoj posebni pozor na to obračati, da pri sadnem drevju pravo naravno razmerje med lésnimi in cvetnimi popki ohrani, ako hoče, da mu bode to tudi rednega dobička donašalo in svojo normalno starost dočakalo.

Lesni popki razvijajo se na enoletnih mladikah ob stranéh in na vrhu. Listni popki, kateri navadno po pet listov razvijó, so tudi lesni popki; pod temi razvija se rodni lés in prehaja v cvetne popke. Cvetni popki nahajajo se pri peškinastem sadnem drevju na dve- in večletnih stranskih mladikah (češuljah, sadnih šteržih) kot vrhovni ali terminalni popki; na koščičastem sadnem drevju razvijajo se cvetni popki pa edino le in vselej na eno- in dveletnem lesu, na starejšem pa nikoli ne. Kaj so mešani popki in na katerem sadnem drevju se nahajajo, bilo je uže zgoraj povedano.

Iz vsakega cvetnega popka razvije se brez posebnih zadržkov cvetje, a vsak cvet pa vendar-le ne obrodi sadú. — Koliko je sadnih dreves, katera skoraj vsako spomlad cvetó, a v jeseni stojé pa pred nami brez vsakega sadeža. Sadnemu drevju vsako leto na milijone in milijone cvetov odpade, brez da bi nam koristnih sadežev obrodili. — Komu to znano ni? In kaj je temu vzrok? — Edino le pomanjkanje potrebne hrane in